

אוצרות
המושגים
תשד

◆ ראש השנה ◆

מהו ענינו העיקרי של ר"ה?

.....

ראש השנה – "תחילת מעשיך"?

.....

צעקת הבן אל אביו המלך

.....

תפילת חנה – גדר כובד ראש בתפילה

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

ית'. דכשהאדם במצב ד"כובד ראש" תפילתו נשמעת (ועיין במדרש תהלים מזמור קח "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש כו' כדי שישמע הקב"ה תפלתם". ועיין גם תר"י וריטב"א ברכות שם).

וי"ל דבזה איפלגו אמוראי, דרנב"י סב"ל כאופן הא', ולכן יליף לה להאי דינא מ"עבדו את ה' ביראה", דכשהאדם מרגיש יראה כלפי הקב"ה, בודאי יכוון בתפילתו.

אך ריב"ח וריב"ל ס"ל כאופן הב', וממילא לא די ביראה ופחד המועילים לכוונת התפילה, דהרי גם יראה מעונש וכיו"ב מספיקה שיכוון בתפילתו, וכשהאדם יודע בעצמו שעומד עתה ממש לפני הקב"ה ה"ז פועל עליו שמתבטל לגמרי להקב"ה שעומד לפניו עד כדי השתחוואה, ואינו רק ביראה ופחד מן השמים בכללות. וממילא א"א למילף להאי דינא מ"עבדו את ה' ביראה" המורה על יראה ופחד גרידא, ולכן ילפינן לה מ"אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך" או מ"השתחוהו לה' בהדרת קודש" דהשתחואה מורה דלא רק דיש לו יראה ופחד לבד (שבזה נכלל גם יראה מעונש וכיו"ב), אלא שרגש זה הביאו להכנעה ושפלות לגמרי כלפי קדושתו ית' עד כדי השתחוואה כעומד לפני המלך.

אך ר"א סב"ל כאופן הג' הנ"ל דכובד ראש הוא כדי שתהי' תפילתו רצויה ומקובלת לפניו ית'. וממילא מובן דשפיר יליף ל"י להאי דינא מתפילת חנה, דכדי שתהא תפילתו רצויה לפניו אין נפק"מ מה הביאו להמתפלל להרגיש "כובד ראש", האם זה מפני צרותיו או מטעם אחר, דכל שהאדם במצב ד"כובד ראש" הרי תפילתו רצויה. וכמפורש בכתוב (ישעי' סו, ב) "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח". דמצד עצם העובדה שעני הוא ורוחו נמוכה מביט ומקשיב הקב"ה לתפילתו.

פתח דבר

בצה"י"ת.

לרגל ראש השנה הבעל"ט, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', קונטרס 'אוצרות המועדים - ראש השנה', והוא אוצר בלום בענייני ראש השנה - מתורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

◇ ◇ ◇

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט כפרטי העניינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המכואר במקומות אחרים בתורת רבינו.

ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים ייתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והן על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהכנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים או על אתר), וימצא טוב, ויובל לעמוד בעצמו על אמתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שיאזין השי"ת קול שוועת עמו, ויכתבו ויחתמו כלל בית ישראל לשנה טובה ומתוקה, ונזכה תיכף ומיד לחזות בביאת גואל צדק בגאולה האמתית והשלימה.

מכון אור החסידות
ימי הסליחות תשפ"ב

תוכן ענינים

אוצרות המחזור

מלוך על כל העולם בלו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך
"תמליכוני" - עניינו העיקרי של ר"ה / כמה 'ממליכים' את הקב"ה ? /
ראש השנה ב'קיצור' / יסוד לעבודת כל השנה / "עבד מלך - מלך" !

"ויהי בישרון מלך בו יחד שבטי ישראל... שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"

חתימת המלכויות - בפסוק שאין מפורש בו מלכות ? / "יחד שבטי ישראל" ! / "ללמדך" דרכי אדם הראשון

"זה היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון"

ראש השנה - "תחילת מעשיך" ? / "לא אדו ראש" - הרי ר"ה הראשון היה ביום שיש"י ? / עיקר ושלמות הבריאה: ה'אדם' שבאדם

"בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נְגִילִת, וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפַעַת... תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶה לְיוֹם חַגְנוּ"

"ובמה בשופר" - בתקיעה או בפסוקי שופרות ? / השופר 'מזכיר' ו'ממליך' / "תקעו" עצמכם "בחדוש"

עיונים

עיקר עבודת היום – ב"קול פשוט"

כיצד יתכן שתקיעת שופר פשוטה ללא מילים היא עיקר עבודת ימי ראש השנה ? / מהי משמעות הצעקה הפשוטה של בן המלך והבגדים הפשוטים שלבש מציל המלך ? / האומנם בתקיעת השופר נדרשים לשכוח את שפת המלך ? - ביאור רחב במהות עבודת תקיעת שופר בקול פשוט, אשר פשיטותה אינה חיסרון אלא היא עיקר מעלתה ועניינה - על פי המשלים שמשלו הבעל שם טוב והקדושת לוי מבארדיטשוב

(על פי מאמר ר"ה 'אדון עולם' תשמ"ג - ספר המאמרים מלוקט על סדר חרשי השנה ח"א עמ' סג ואילך)

אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח

יבאר דיוק לשון התו"כ "אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח", ע"פ ביאור ג' אופנים בזכות המצוה העומדת גם לאחר קיומה, ויסיק דכוונת התו"כ להרגיש בזכות העקידה הוי באופן שהיא פעולה נמשכת בכל רגע

(ע"פ לקטי שיחת חב"ה עמ' 13 ואילך)

גדר כובד ראש בתפילה

יחקור בדין כובד ראש בתפילה אי הוי דין בכוונת התפילה, או מעצם החפצא דתפילה, או תנאי בשלימות פעולת התפילה, ועפ"ו יבאר פלוגתת אמוראי בברכות במקור האי דינא בקראי

(ע"פ לקטי שיחת חב"ה עמ' 67 ואילך)

אַלְקִינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּכַבּוּדְךָ, וְהַנְּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרְךָ, וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל אֶרֶץ, וַיַּדַּע כָּל פֶּעוּל, כִּי אַתָּה פֹּעֵלְתוּ, וַיִּבִין כָּל יִצּוֹר, כִּי אַתָּה יִצְרְתוּ, וַיֹּאמֶר כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ, ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ, וּמְלֻכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. . בְּרוּךְ אַתָּה ה', מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכָרוֹן:

”תמליכוני” – עניינו העיקרי של ר”ה

מתוכן ועניין ברכת 'קדושת היום' בתפילות ראש השנה, יכולים אנו ללמוד אודות מהותו ותוכנו הכללי של ראש השנה.

דהנה, המעניין בתורת היום דראש-השנה בדברי רז”ל, יעלה באמתחתו כמה וכמה עניינים כלליים האמורים אודות מהות יום ראש-השנה ועבודתו.

אמנם, מתוכן התפילה כאן חזינן שעיקרו ומהותו של יום, ועבודתם העיקרית של ישראל בו, היא בעניין אחד מיוחד – ”תמליכוני עליכם”, אשר ברכה זו כולה עוסקת בעניין מלכותו של הקב”ה: ”מֶלֶךְ עַל הָעוֹלָם כְּלוֹ בְּכַבּוּדְךָ. . וידע כל פעול כי אתה פעלתו. . ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמְלֻכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. . ואף מחתימת הברכה לא נפקד מקום ההזכרה: ”מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ” (וכן הוא בברכת הקידוש וההפטרה).

והיינו, דהגם שבגמרא הזכירו עניין המלכות רק לגבי ברכות 'מלכויות' 'זכרונות' ו'שופרות' שבתפילת מוסף דראש השנה – ”אמר הקב”ה, אמרו לפני בראש-השנה מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבוא זכרוכם לפני לטובה, ובמה בשופר” (ראש-השנה טז, א. לז, ב), הנה מכך שתיקנו ברכת קדושת היום [אשר היא הברכה העיקרית המיוחדת לראש-השנה, ונאמרת בכל תפילות היום] בעניין ה'מלכויות' דווקא (ולא בעניינים ד'זכרונות' ו'שופרות'), הרי מוכח שזהו עיקרו של יום.

ועוד זאת – תקיעת שופר נקראת בפי חז”ל ”מצות היום” (ראש-השנה כו, ב). כלומר, המצוה העיקרית המיוחדת לראש-השנה. וגם בה חזינן, שתוכנה העיקרי הוא – פעולת

בתפילת חנה שמפטירין בה ביום א' דר”ה כתיב ”והיא מרת נפש”. ובגמ' רפ”ה דברכות יליף ר' אלעזר מפסוק זה דינא ד”אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש”. ובגמ' שם מק' ע”ז ”דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא”, ומתוך: אלא א”ר יוסי ב”ר חנינא מהכא ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך. . אמר ריב”ל מהכא השתחוו לה' בהדרת קודש. . אמר רנב”י מהכא עבדו את ה' ביראה.

ויש לעיין בטעמא דר”א דלא חש לקושיית הש”ס ”דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא”, דלכאו' ודאי קושיא רבה היא, דאיך ילפינן מתפילת חנה דתפילה בעי כובד ראש, הרי זה שחנה היתה ”מרת נפש” הוי מצד זה שלא היו לה ילדים, ולא כהכנה לתפילה, ואיך ילפינן מזה דא' מההכנות לתפילה הוא ”כובד ראש”.

וי”ל בזה, דהנה בפירוש ”אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש” כתב רש”י: ”כובד ראש – הכנעה”.

ויש לעיין בטעמא דמלתא, אמאי צריך רגש הכנעה בתפילה, דיש לפרש בכמה גווני. א. דהוא דין ככוונת התפילה. דכדי שהאדם יכוון בתפילתו כראוי צריך לעורר בעצמו רגש הכנעה כלפי הקב”ה, ואז ודאי יכוון בתפילתו, וכל' הריטב”א שהתפילה צ”ל ”מתוך הכנעה וישוב הדעת, לכיון הדברים שיצאו מפיו”.

ב. דהוי מעצם החפצא דתפילה. דפירוש תפילה הוא שהאדם מרגיש בעצמו שעומד עתה לפני הקב”ה, וכלשון הרמב”ם (הל' תפלה פ”ד הט”ז) ”יראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה”, דבלי כוונה זו אינה תפילה כלל (חידושי הגר”ח על הרמב”ם הל' תפלה שם. לקו”ש חכ”ב עמ' 116 ואילך). וכשהאדם אינו במצב ד”כובד ראש” ה”ז סימן שאינו רואה עצמו ”כאילו עומד לפני השכינה”, ונמצא שאין כאן חפצא דתפילה כלל (ולא שהוי רק תפילה בלא כוונה).

ג. דהוי תנאי בשלימות פעולת התפילה, שרק עי”ז תהא תפילתו רצוי' ונשמעת לפניו

אך יש גם אופן מחודש יותר, ובהקדים מה דאי' במנחות (מג, ב) "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ כו' אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו".

ולכאור' צ"ע בזה, דאטו רק זכות המילה היתה בידי דוד, והרי ודאי מוחו ולבו של דוד עדיין משועבדים היו לו ית' כתוצאה מהנחת תפילין, ומדוע רק ע"י מילה נתיישרה דעתו? וי"ל, דבמצות תפילין למשל, זה שזכות המצוה עומדת גם לאחר הנחתן, הוא רק כתוצאה מעשיית המצוה, דהלב והמוח משועבדים לו ית' גם אחרי הנחת התפילין, אך קיום מצות תפילין היה רק בעת הנחתן, ואין האדם מקיים מצות תפילין לאחר שהסירן מעליו. משא"כ במצות מילה גם קיום המצוה נמשך לאחר זמן.

דהנה מצוות מילה היא לא רק פעולת הסרת הערלה כ"א גם "להיות מהול" (עין מכתב הצפע"נ בשד"ח סוף קונט' המציצה), דכל רגע מימי חיי האדם מצווה הוא "להיות מהול", ונמצא, דאף שפעולת המילה היתה ביום השמיני להולדתו, מ"מ כיון שכל רגע מימי חייו ה"ה מהול, נמצא שמקיים הוא מצות מילה כל ימי חייו.

ועפ"ז מיושב מה שנתיישרה דעתו של דוד רק במצות מילה, כי זה שזכות מצוה זו עומדת להאדם כל משך ימי חייו הוא, כי גם קיום המצוה הוא בכל רגע ורגע, ולא כמצות תפילין וכיו"ב.

ועפ"ז י"ל שלזה כיוונו חז"ל במאמרם שאפר יצחק עדיין צבור ועומד ע"ג המזבח. דאין הפירוש בזה, דרק אפרו של יצחק צבור ועומד, אלא דזכות העקידה היא באותו אופן כמו במצות מילה. דהוי כאילו נשרף יצחק בכל רגע מחדש ע"ג המזבח, ובמילא אפרו עדיין צבור. והוא ממש כלשון המכילתא הנ"ל "ויצחק כאלו עקוד עליו ונתון ע"ג המזבח", דמכיון שיצחק עדיין עקוד עליו, ונשרף עכשיו מחדש, הנה אפרו צבור עדיין ע"ג מזבח. וק"ל.

ה"תמליכוני עליכם".

כפי שמבאר רבינו סעדיה גאון (הובא באבודרהם), ש"העניין הראשון" בתוכן המצוה דתקיעת שופר הוא – ש"אנו ממליכים עלינו את הבורא" (וכפשוטות לשון רז"ל: "שתמליכוני עליכם. . . ובמה? בשופר"). ש"כן עושים המלכים בתחילת מלכותם, שתוקעין לפניהם בחצוצרות ובקרנות, להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם" (ראה מלכים-א א, לד).

מכך משמע (וכן מפורש בתורת הקבלה, ראה סידור הארז"ל, פע"ח וכו' בעניין ר"ה), שעניינו העיקרי של ראש-השנה, ועבודתם העיקרית של ישראל בו היא – "תמליכוני עליכם": להמליך ו"להכתיר" את הקב"ה, למלך עליהם ועל העולם כולו.

על-פי יסוד זה, יתבאר ויתברר בטוב לשון חכמים, באמרם: "דרשו ה' בהמצאו – אלו עשרה ימים שבין ראש-השנה ליום הכיפורים" (ראש-השנה יח, א).

דלכאורה, נושא לשון רז"ל זה ב' משמעויות סותרות:

מחד – משמעות הלשון "עשרה ימים" שבין ראש-השנה ליום הכיפורים" היא, שראש-השנה ויום הכיפורים אינם בכלל ימי התשובה (ראה הנסמן בשדי חמד כללים מע' הבי"ת כלל עב); ומאידך – היות ומדובר ב"עשרה ימים", בהכרח שאף ראש-השנה ויום הכיפורים בכללם, מאחר ובלעדיהם ישנם רק שבעה ימים! ?

אך על-פי הנ"ל, שעניינו העיקרי של ראש-השנה הוא "תמליכוני עליכם", יש לבאר:

דהנה, הכתרת המלך וקבלת מלכותו היא יסוד ועיקר לקיום המצוות. כמובן בפשוטות, אשר קודם קבלת עול המלך, אין אפשרית עבודת קיום מצוותיו. וכמאמר: "קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזירותי" (ע"פ מכילתא שמות כ, ג).

ומובן, שמסיבה זו, קודמת ונעלית הכתרת המלך אף מן עבודת התשובה. כי אף שהתשובה היא למעלה מכל המצוות (אשר לכן, בכוחה לתקן את אשר פגם האדם בהן) – הרי, כיון שעניינה הוא לתקן את אי-קיום ציווי המלך, מה מקום יש לעניין התשובה בטרם שיקבל עליו את עול המלך (וגזירותיו)? !

ולכן, כיון ש'עניין היום' דראש-השנה והעבודה המיוחדת לו, היא פעולת הכתרת המלך – אי אפשר להגדירו כ'יום תשובה' (כימים "שבין ראש-השנה ליום הכיפורים", המיוחדים עבור עבודת התשובה), מאחר והוא מיוחד עבור עניין נעלה הרבה יותר (וכן הוא לגבי יום הכיפורים, ש'עניין היום' (הכפרה מצד "עיצומו של יום") נעלה מן עניין התשובה).

אלא, שבנוסף לכך, ישנו בראש-השנה גם עניין התשובה – אשר לכן, נכנס אף הוא בכלל מניין ה"עשרה ימים", ימי התשובה.

במה 'ממליכים' את הקב"ה?

אחד מעניניו העיקריים של ראש השנה הוא, שבו הוא זמן הכתרת הקב"ה למלך, מלך ישראל ומלך העולם. וכמו שמבקשים אנו בתפילה: "מלוך על העולם כולו בכבודך".

ביאור הדברים (הענין הבא לקמן הוא בקיצור רב. ויעיין בדרושי החסידות לראש השנה ביאור הדברים באורך):

מבואר בתורת הקבלה (ראה פע"ח שער ראש השנה, שער הכוונות שם, ובכ"מ), ובארוכה בדרושי החסידות לראש השנה, שמצד עצמו, הרי הקב"ה הוא רם ונישא, ומובדל ומרומם לגמרי מכללות ענין בריאת העולמות והנהגתם. אלא, שעלה ברצונו יתברך להיות 'מלך', וכיון ש"אין מלך בלא עם", לכן ברא הקב"ה את העולמות ומחיה ומקיים אותם. ונמצא, שמדת 'מלכותו' של הקב"ה, היא המקור והסיבה לקיום וחיות כל העולמות כולם.

והנה, בתחילת בריאת העולם, היה 'רצון' זה של הקב"ה למלוך על העולם, מצד עצמו, בחדש חינוך. ולכן ברא הקב"ה את העולם בלא תלות כלל במעשי הנבראים התחתונים. אך מכאן ואילך, 'רצון' זה 'למלוך' על העולמות, הרי הוא תלוי ועומד בעבודת עם ישראל. ובכל ראש השנה, שהוא זמן המשכת חיות מחודשת לכללות העולמות והנבראים, חוזר ומסתלק 'רצון' זה של הקב"ה למקורו, וחידושו תלוי בעבודתם של ישראל.

ומעתה מובן מה שארז"ל "אמר הקב"ה כו' תמליכוני עליכם" – שבאמת זאת היא עבודת האדם בראש השנה, 'לעורר' מחדש את רצון הקב"ה להיות 'מלך' על העולמות, ולהשפיע מחדש חיות עבור העולמות והנבראים שבהם.

אמנם, כיצד היא הדרך לפעול ולחדש רצון זה?

ביאור הדבר יובן מכפי שהוא ב'מלכותא דארעא' – במלך בשר ודם:

דהנה, מלך אמיתי הוא אדם שהוא נעלה מאוד מן עניני העם והנהגת המדינה, עד אשר ההתעסקות בהנהגת המלכות היא השפלה וירידה עצומה עבורו. וכיון שכך, הרי מצד עצמו אינו חפץ כלל במלוכה, ובכדי לעורר אצלו שיחפוץ למלוך, צריכים לפעולה מיוחדת, פעולת ההכתרה. דכאשר רואה שאנשי המדינה 'מבטלים' עצמם לפניו, ומבקשים ממנו בכל נימי נפשם להיות מלך עליהם ולהנהיגם, הנה התבטלות זאת מעוררת אצלו רצון להיות מלך עליהם.

ועל דרך זה, ועל אחת כמה וכמה, הוא בנמשל ב'מלכותא דרקיעא' – מלכותו של הקב"ה על העולמות והנבראים. דהרי הקב"ה הוא מובדל ומרומם לגמרי מכללות עניין הבריאה, ופשיטא שבכדי לעוררו ברצון להחיות העולמות ולהנהיגם, צריכים לעבודה ופעולה מיוחדת.

וכשם שבמלכותא דארעא, פעולת ההכתרה היא ע"י שהעם מקבלים מלכותו ומבטלים

אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח

יבאר דיוק לשון התור"כ "אפרו של יצחק צבור ע"ג המזבח", ע"פ ביאור ג' אופנים בזכות המצוה העומדת גם לאחרי קיומה, ויסיק דכוונת התור"כ להרגיש בזכות העקידה דהוי באופן שהיא פעולה נמשכת בכל רגע

א' מפסוקי סדר זכרונות הוא "וזכרתי את בריתי יעקוב, ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור" (בחקותי כו, מב).

והנה בתור"כ עה"פ א"י: "ולמה נאמר באברהם וביעקב זכירה וביצחק לא נאמרה זכירה אלא רואין את אפרו כאילו הוא צבור ע"ג המזבח". דהטעם שלא נאמרה זכירה בנוגע ליצחק הוא כי אפרו צבור עד עתה ע"ג המזבח ול"ש זכירה על מה שהוא עתה לפנינו (וכ"ה הלשון בירושלמי תענית פ"ב ה"א. ובתנחומא ס"פ וירא. ב"ר פצ"ד, ה. וראה יבמות סב, רע"א "מזבח מנא ידעי . . אפרו של יצחק ראו שמונת באותו מקום").

ויש לעיין בלשון התור"כ "רואין את אפרו כאילו הוא צבור ע"ג המזבח", דהרי מוכח בכמה מקומות (עיין סוף תמורה ובראשונים שם. טושו"ע סי' או"ח תמה. וראה חידושי הרשב"א קידושין נו, ב "ולכי קלי לי ה"ל כגופא אחרינא") דכשנשרף משהו בטלה מציאותו הקודמת, דאף שנשאר אפר, מ"מ הוי מציאות חדשה ולא אותו דבר שהי' מקודם.

וא"כ צ"ע לשון התור"כ שאפרו צבור ע"ג מזבח, דלכאוי' לשון זה מדגיש להיפך, דרק האפר נשאר ולא מציאותו הקודמת, ולכאוי' הול"ל כלשון המכילתא (בשלח יד, טו) "ויצחק כאלו עקוד עליו ונתון על המזבח", ולא רק ש"אפרו" צבור ע"ג מזבח?

וי"ל בזה, דהנה בהא שזכות המצוה עומדת לאדם גם אחרי קיום המצוה ישנם כמה אופנים (עיין מפענח צפונות פ"ה, וש"נ):

א. אף שעשיית המצוה היתה לפני זמן, זכות המצוה עדיין נשארת ועומדת.

ב. אף שעשיית המצוה היתה כבר, אך עדיין פעולת והשפעת המצוה עליו. וכמו מצות תפילין שצריך לכוון בהנחתן שישעבד "להקב"ה הנשמה שהיא כמוח וגם הלב" (שו"ע או"ח סי' כה ס"ה), ששעבוד הלב והמוח נשאר אף לאחרי הנחתן. ובמילא גם זכותן עומדת לאחר זמן, כי פעולת המצוה עדיין עליו.

וממילא נמצא מובן אשר משמעות הבגדים הפשוטים שבמשל אינו עניין של חיסרון, אלא להיפך – דווקא הבגדים הפשוטים מבטאים את עוצם מעלת ההתקשרות בין בני ישראל להשי"ת, היא ההתקשרות שהיתה קודם מתן תורה.

והתקשרות נעלית זו ד"לבושים פשוטים" מתבטאת דווקא בפשיטות של התקיעה, וממילא נמצאו למדים עניין ומעלה נוספת בפשיטות התקיעה, והוא מה שעל ידי התקיעה בקבלת עול פשוטה מתאחדים ישראל עם עצמות הבורא ית"ש למעלה מכל עניין המצוות.

ונמצא שגם משלו של הרה"ק רבי לוי יצחק אינו מלמד על עניינים בלתי טובים שבישראל¹¹, אלא עיקרו מלמד על הקשר העצמי שבין השי"ת לבניו, קשר שאינו מדוד בתורה ומצוותי, אלא שרשו נעוץ עוד בטרם נצטוו המצוות עת אשר המליכו בני ישראל את השי"ת עליהם – "בגדים פשוטים", וקשר נפלא זה מתגלה מחדש בעת תקיעת שופר בקול פשוט, בעיצומם של ימי ראש השנה.

את עצמם אליו מכל וכל, שזה מעורר אצל המלך חפץ ורצון למלוך, כן הוא גם במלכותא דרקייעא, שעבודת בני ישראל בראש השנה היא לקבל על עצמם עול מלכות שמים, ולגלות את ביטולם המוחלט מכל וכל להקב"ה, שזה מעורר אצלו יתברך רצון מחדש 'למלוך' על העולמות ולהמשיך חיות עבורם למשך השנה הבאה.

והיא היא התפילה העמוקה והבקשה הפנימית "מלוך על העולם כולו":

משמעות בקשה זו היא – נכונות מלאה ומוחלטת להתאים עצמו ל"מלכות הקב"ה", היינו, להשתעבד ולהתמסר כליל להקב"ה, עד שכל האדם כולו וכל אשר לו מוסר הוא אל הקב"ה בלבד. זהו המשמעות האמיתית של "קבלת עול מלכותו יתברך", שהאדם מוסר את עצמו כליל להקב"ה.

ואף שבכל יום יום מקבל האדם על עצמו "עול מלכות שמים" בעת קריאת שמע, אך בכל יום 'קבלה' זו היא ההתחלה של התנהגותו במשך היום, שכל עניינו יהיו מיוסדים ובנויים על "עול מלכות שמים", אך בראש השנה 'קבלה' זו אינה רק על יום אחד, אלא על כל השנה, ואינה רק על פעולות האדם, אלא על כל מהותו – שהאדם מתבטל לגמרי אל הקב"ה ומוסר אליו ית' את עצמו כליל, עד שמרגיש שכל ענינו הוא רק להיות 'עבד מלך'.

וע"י בקשה ו'קבלה' זו, מעוררים מחדש את רצון הקב"ה ל"מלוך על העולם כולו", ובזה ממשיכים חיות מחדשת על כל השנה לכל העולמות כולם.

(ע"פ אגרות קודש חכ"ה עמ' רמט ואילך)

תורת חיים

יסוד לעבודת כל השנה

עיקר העבודה בראש השנה, היא "כדי שתמליכוני עליכם" – מה שישראל מכתירים את הקב"ה למלך, ומקבלים עליהם עול מלכותו ית'.

וקבלת עול זו דראש השנה, היא ה'יסוד' לקיום כל התורה ומצוותיה במשך כל השנה:

דהנה, ראש השנה נקרא בשם 'ראש' השנה דווקא, ולא 'תחילת' השנה – מאחר ובאמת אין הוא רק יום המציין את מועד תחילת השנה, אלא הוא יום בעל תוכן מיוחד המתבטא בכך שהוא 'ראש' השנה.

ומבואר בזה (לקוטי תורה ר"פ תבוא. עטרת ראש בתחילתו), שראש השנה הוא בדוגמת הראש דגוף האדם: כשם שהראש – חיות כל האברים כלולה במוח שבו, וממנו נמשכת היא לכל האיברים – כן גם 'ראש' השנה, כלולה בו בהעלם חיות כל ימי השנה הבאה, וממנו נחלקת אחר כך החיות בגלוי לימים הפרטיים.

ונמצא, שעבודת כל ימות השנה, הרי היא מונהגת מה'ראש' – קבלת העול דראש השנה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 600)

11. וגם שאר העניינים המוזכרים במשל, שבפשטות אינם לשבחם של ישראל, הנה מאחר ואמרם הרלו"צ מבארדיטשוב שהי' מדבר רק בשבחם של ישראל ומליץ יושר עליהם, הרי בהכרח שגם שאר העניינים הם למעליותא דווקא, וראה במקור הדברים האריכות בזה.

ההתקשרות הנפעלת על ידי קיום המצוות לאחרית מתן תורה:

הנה המצוות הן רצונו של השי"ת לאחר שכבר נעשה למלך על בני ישראל, שהרי רק מלך גוזר גזירות ומצווה ציוויים. ואם כן כאשר אדם מקיים מצווה לאחר מתן תורה הרי הוא מתקשר בהשי"ת כפי שהוא כבר מלך על בני ישראל.

אולם ההתקשרות שהיתה לפני מתן תורה בעת אמירת "נעשה ונשמע" היא התקשרות עם הבורא ית"ש בעצמותו כפי שהוא ית' עדיין אינו מלך על בני ישראל, והוא רם ונישא מכל עניין של מלוכה, ועתה הרי הם מעוררים אצלו הרצון למלוך עליהם. ונמצא שההתקשרות שלפני מתן תורה היא התקשרות נעלית מן ההתקשרות שבקיום המצוות.

וגם לאחר מתן תורה, כאשר הקשר שבין ישראל לקוב"ה כבר נעשה ונכנה על ידי לימוד התורה וקיום מצוותי' שהן רצון המלך ב"ה, הנה עדיין ישנו בפנימיות הקשר הנעלה והפנימי מה שנתקשרו קודם מתן תורה, אלא שעל דרך הרגיל מה שניכר בגלוי הוא ההתקשרות שעל ידי עבודת המצוות.

וביום ראש השנה, בעת תקיעת שופר, אז מבקשים ישראל להזכיר להשי"ת את קבלת התורה שהיתה בקול שופר, שאז קיבלוהו למלך עליהם והתקשרו בו בעצמותו, ואזי מתגלה קשר מיוחד זה שמתדבקים בעצמותו של הבורא ית"ש, והם פועלים את עבודת ימי ראש השנה.

בתקיעת שופר יש ללבוש "בגדים פשוטים" דווקא

ועל פי זה יש להמתיק וליתן עומק וטעם בעניין הלבושים הפשוטים שבמשל:

עניין ה"לבושים" בעבודת הבורא ית"ש הם התורה והמצוות שנעשות לבושים רוחניים קדושים לנפש, וכמבואר בספר תניא קדישא⁹ ש"על ידי כל המצות שבדבור ומעשה, הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה". ולבושים אלו הם לבושי יקר לכבוד ולתפארת, שהם המשכות קדושות המלבישות את נשמת האדם שלומד תורה ומקיים מצוות.

אולם, ההתקשרות בהשי"ת שקודם מתן תורה משולה היא ל"לבושים פשוטים", שאין בהם עדיין מצוות מוגדרות ורצון מסוים אלא רק התקשרות עצומה ופשוטה וטהורה בהשי"ת.

וכפי שנתבאר למעלה, הנה גדלה מעלתה של התקשרות פשוטה זו ד"לבושים פשוטים", על פני מעלת לבושי יקר ותפארת של קיום המצוות.

9. כמ"ש (תהלים צג, א) "לבש ה' עוה התאזר" ו"אין עוה אלא תורה" (מדרש תהלים עה"פ תהלים ח, ג. שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ג). וראה ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. וראה גם מדרש תהלים עה"פ צג, א.

10. פרק ד.

וְנֹאמֶר, לֹא הִבִּיט אָנוּן בְּיַעֲקֹב, וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹקָיו עִמּוֹ, וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ: וְנֹאמֶר, וַיְהִי בִישְׂרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאִסֵּף רְאִשֵׁי עַם יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל: וּבְדַבְרֵי קִדְשָׁן פְּתוּב לֵאמֹר, כִּי לֹה' הַמְּלוּכָה וּמִשְׁלַל פְּגוּזִים: וְנֹאמֶר, ה' מֶלֶךְ גָּאוֹת לְבִשׁ, לְבִשׁ ה' עוֹז הַתְּאֵזֶר, אֵף תִּכּוֹן תִּבְלַל בְּל תִּמְוֹט. . . וּבְתוֹרַתְךָ פְּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

עיונים וביאורים

חתימת המלכויות – בפסוק שאין מפורש בו מלכות?

חתימת פסוקי ה'מלכויות' (במוסף ראש-השנה) היא בפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", בו לא נתפרש אמנם עניין המלכות, אך "מלכות הוא ענינו אע"פ שאין בו זכר מלכות" (רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ט).

ולכאורה הוא מילתא דתמיהא – מדוע בחרו לַחַתוּם את פסוקי המלכויות ("הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א)) בפסוק זה, ולא בפסוק שִׁמְפּוֹרֵשׁ בו עניין המלכות? ויש לבאר:

מטרת אמירת פסוקי מלכויות היא – "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה טז, א. לד, ב). ומבואר בזה, שעבודתם של ישראל 'להמליך' את הקב"ה ("תמליכוני עליכם") היא – לקבל את עול מלכותו, ועד לאופן שמבטלים עצמם אליו – כאילו אינם רשות ומציאות לעצמם, אלא יעשה בהם המלך ככל שיחפוץ (נתבאר לעיל בארוכה).

וכיון שעניין המלכויות הוא – ביטול מציאות העם כלפי המלך, נמצא דאדרבה – שלמות עניין המלכויות היא בפסוק "שמע ישראל" דווקא:

תוכן הפסוק "שמע ישראל . . . ה' אחד" הוא – אחדות השם. כלומר, הקב"ה הינו המציאות האמיתית היחידה, וממש אין עוד כל מציאות מַלְבָּדוּ (– כי כיון שמציאות כל הנבראים תלויה בו, שהוא המהווה ומחיה אותם – אין הם נחשבים כמציאות בפני עצמם, אלא חלק ממציאות הבורא (מבואר בארוכה בתניא, בשער היחוד והאמונה)).

וכיון שכן, הרי זוהי תכלית השלמות האפשרית בביטול העם אל המלך: דמלכתחילה אינם מציאות בפני עצמם, אלא ישנה כאן רק למציאות המלך! משא"כ שאר פסוקי

עליו וימצא חן וחסד לפניו והעביר את חטאתו מלפניו והשיבהו על כנו".

והנמשל הוא, אשר בשעת מתן תורה היו בני ישראל האומה היחידה מכל עם ולשון אשר "קיבלנו התורה בשמחה וענג, עד אשר קדמנו נעשה לנשמע, וקבלנו עול מלכות שמים, ונמליכו למלך עלינו לקיים מצותיו וחוקיו ותורתו הקדושה".

ועל כן, בשעה שיראים ישראל ביום הדין, "אשר בא במשפט על כל נעלם, ולכל איש יקצוב משפטו לפי מעשיו", הנה רוצין להזכיר את אותו המעמד של מתן תורה שהיו היחידים לקבל התורה, ועל כן תוקעין בשופר "היינו באותו הלבוש שהי' במתן תורה" שנאמר בו "ויהי קול השופר", וכמו אז הנה גם ביום ראש השנה רוצים בני ישראל להמליכו עליהם מחדש, "ועל ידי זכרון זכות זה מוחל לנו על כל עוונותינו ויכתבנו לחיים טובים לאלתר".

וגם משל זה, כאשר מעמיקים בו, נמצא שגם הוא מבטא את מהות רוממות תקיעת השופר בקול פשוט, שהיא התקשרותו של יהודי אל מהותו ועצמותו של הבורא ית"ש, וכפי שיתבאר.

לבושים פשוטים נעלים מלבושי יקר ותפארת

במשלו של רבי לוי יצחק, הנה בעת גזר דינו של המציל, ביקש מאת המלך שיחליפו שניהם את בגדיהם מבגדי שרד ויקר אל בגדים פשוטים, שהם אותם הבגדים שלבשו אז בעת שהצילו.

ובהבטה שטחית נראה שלבישת בגדים אלו היא ירידה במעלה, שבוודאי בגדי השרד מתאימים יותר אל המלך והשר ומבטאים גודל מעלתם, ומה שלובשים הם בגדים פשוטים הוא כי מחמת חטאיו של המציל הוזקק להזכיר למלך את חסדו עמו בעת ההצלה, והרי זו ירידה לצורך עלי'.

אך באמת, כאשר מעמיקים במהות הלבושים ברוחניות, נמצא שלא לחינם נבחרו הבגדים הפשוטים להיות למשל עבור תקיעת השופר שהיתה בעת מתן תורה וחזרת ככל ראש השנה, כי על ידי דוגמא זו מבוארת היטב מעלת הפשיטות שבשופר, שהיא דייקא מבטאת ומגלה את עומק הקשר שבין הקב"ה לבני ישראל.

ההתקשרות שבקבלת התורה היתה אל עצמותו של הקב"ה

דהנה, המשל האמור מתאר את הקשר המיוחד המתעורר בין בני ישראל להשי"ת בעת תקיעת שופר, שהוא מחדש ומגלה את הקשר הנעלה שהתחיל קודם מתן תורה, בעת שקיבלו בני ישראל את השי"ת למלך עליהם באמרו "נעשה ונשמע".

וכאשר מתבוננים בקשר מיוחד ונעלה זה שלפני מתן תורה, מתגלה שהוא נעלה אף מן

המלכויות, בהם נזכר עניין המלכות כפשוטו (כפי שהוא, להבדיל, במלך בשר ודם) – הרי סוף סוף העם הם בעלי מציאות לעצמם, אלא שמכניעים ומבטלים עצמם למלך.

ובזה מובן, שהפסוק "שמע ישראל", הוי באמת חתימת – גמר ושלמות – עניין המלכויות.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 602 ואילך)

דרוש ואגדה

"יחד שבטי ישראל!"

בפסוקי מלכויות אומרים "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל". ויש לבאר כתוב זה ע"פ דרך החסידות:

עיקר ענינו של ראש השנה הוא מה שישאל מכתירים את הקב"ה למלך עליהם (כמו שנתבאר לעיל בארוכה על הפיסקא "מלוך על העולם כולו בכבודך"), וזהו מה שנאמר "ויהי בישורון מלך", שהוא עניין מלכותו של הקב"ה שמתחדשת בראש השנה (ראה לקו"ת ריש פ' נצבים). וממשיך בכתוב ואומר, שבכדי שתתקבל בקשת עם ישראל, ויתרצה השי"ת למלך עלינו, הרי זה ע"י ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", "שכולם מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד" (ל' רבינו הזקן בלקו"ת שם).

כדי להבין עניין זה, נקדים משל מכפי שהוא, להבדיל, אצל מלך בשר ודם:

אדם מורם מעם ובעל חושים וכשרונות נעלים, אין לו רצון להשפיל עצמו להנהיג מדינה, ולעסוק ולהתעניין בדברים פעוטים ופחותי הערך. ואם רוצים לעורר בו רצון להיות "מלך" הרי זה רק אם הוא רואה את אנשי המדינה מתבטלים לפניו, ומבקשים אותו בכל נימי נפשם שהוא יהי' מלכם. ורק "התבטלות" כזו מעוררת אצל אדם כזה רצון להיות מלך.

והנה, כאשר 'מתבטלים' אנשי המדינה ומבקשים שיקבל את המלוכה, הנה בעת כזו כל אנשי המדינה שווים, מבלי הבט על החילוקים בין איש לרעהו, בשכלם, רגשותיהם, ושאר החושים והכשרונות שלהם. ואף אם אחד ראוי להיות שר, והשני הוא איש פשוט ביותר, הנה כיון שעוסקים הם ב'ביטול' מציאותם כלפי המלך, אזי שווים הם ואין נרגש החילוק בין אחד לשני.

רק לאחר שהמלך מקבל בקשתם ונעשה מלך עליהם, אזי 'מתחלקים' הם איש מרעהו, שהבעל כשרונות עובד את המלך כשר, והאיש פשוט כחייל רגיל. אך בעת ההכתרה, כאשר מקבלים עליהם עול מלכותו ומתבטלים לפניו, הרי כולם מתבטלים לפניו באופן שווה, ואם השר מרגיש את מעלתו על האיש פשוט, הרי זה סימן שלא התבטל לגמרי למלך, ו'יחסר' אצלו בקבלת עול המלך.

וכיון שקבלת המלך את בקשת ההכתרה תלויה בביטול אנשי המדינה כלפיו, נמצא,

שתנאי ועניין עיקרי בקבלת בקשת ההכתרה הוא, שיתבטלו החילוקים בין איש לרעהו, ויעמדו כולם באופן שווה בקבלת עול ובביטול גמור למלך.

וככל המשל הזה כן הוא בימלכותא דרקייעא' - דאף שישנם חילוקים בין איש לרעהו בעבודת השי"ת, והאחד הוא בבחינת "ראשיכם שבטיכם" והשני בבחינת "חוטב עציך ושואב מימין" וכיו"ב, הנה כל חילוקים אלו הם רק במשך השנה, שאזי עובדים את הקב"ה, כל חד לפום שיעורא דילי'.

אך בראש השנה, כאשר מבקשים מהקב"ה שימלוך עלינו, ומכתירים אותו ית' למלך - הנה אם רוצים שיהי' "בישורון מלך", הרי זה תלוי ועומד בקבלת עול מלכות שמים, ושיהיו בטלים לגמרי לגבי קדושתו ית'. וכאשר עומדים ברגש של 'קבלת עול' ו'ביטול' גמור, הרי "יחד שבטי ישראל" - מתבטלים כל החילוקים בין איש לרעהו, וכל ישראל "מתאספים יחד להיות לאחדים כאחד".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 164 ואילך. ועוד)

תורת חיים

"ללמודך" דרכי אדם הראשון

עניין 'מלכות ה' אותו אנו פועלים בראש השנה, היה כבר החל מראש השנה הראשון, ביום השישי למעשה בראשית - יום בריאת האדם. וכמסופר בדברי חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פי"א), שתיכף ביום בריאתו דרש אדם הראשון מכל הברואים והכריז לפניו: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושונו" ! - והיינו, שהכיר, ופעל גם על העולם כולו שייכיר בכך שישנו "ה' עושונו", ובכך שצריך להתבטל ולהשתחוות לפניו.

הנהגה זו עודנה ממשיכה, וצריכה לחדור גם בחיינו עתה. כמוכח מן 'שיר של יום' דיום השישי, אותו קבעו לומר מדי שבוע בשבוע במשך כל השנה - "ה' מלך גאות לבש" (סוף מס' תמיד ובפיה"מ שם); כי זו היתה פעולתו של אדם הראשון ביום זה (יום השישי - יום בריאתו), שהכיר תיכף עם בריאתו במלכותו של הקב"ה, ורומם את עצמו - ואת כל העולם כולו עימו - להיות בטל אל ה' עושונו, מלך כל הארץ.

והנה, בריאת האדם נבדלת משאר הנבראים בכמה דברים, ובמיוחד - בכך שנברא יחידי, ולא כשאר הנבראים שנבראו מלכתחילה במספר רב.

ומכך יש לנו ללמוד הוראה ועידוד בעבודה האמורה. כי דבר זה מורה ומדגיש, דגם איש אחד ויחיד, יש בידו היכולת להביא את הבריאה כולה אל תכליתה ושלמותה, כשם שעשה אדם הראשון שהכריז ואף פעל אצל כל ברואי העולם: "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושונו".

ואל יאמר אדם, כי זהו דבר מיוחד לאדם הראשון, ואין שייך ללמוד מכאן הוראה

התקשרות פשוטה ופנימית בהשי"ת.

וביטוי של התקשרות זו אינו יכול להיות על ידי דיבור או כוונה או תוכן מסוים, אלא רק בזעקה פנימית עמוקה, שהוא קול השופר - "קול פשוט", המבטא את מה שאינו יכול להתבטא על ידי מילים ואותיות, שהוא עוצם תוקף התקשרותם של בני ישראל בהשי"ת בקבלת עול פשוטה למעלה מטעם ודעת וכוונה.

ועל כך נאמר שאז בני ישראל "שוכחים" כביכול את שפת המלך, היא ה"שפה" של קיום המצוות וכוונותיהן, ואין זאת שאינם שייכים לכוונת המצוות, אלא שהקשר של תקיעת שופר נעלה מן הקשר שעל ידי כוונת המצוות, עד שבשעה זו נחשב הקשר שעל ידי הכוונה כקשר מצומצם ומעלים על ההתקשרות הפנימית, ובאותה שעה "שוכחים" ומתעלים על ההתקשרות באופן הרגיל.

ונמצא שבמשל זה נתבאר ונרמז גם עניין עמוק יותר בפשיטות קול השופר, שהוא מה שישראל מקבלים עולו ית' בפשטות למעלה מטעם ודעת, ובזה מעוררים את שרשם ומקורם בעצמות הבורא ית"ש, מה ש"ישראל ומלכא בלחודוהי".

בגדיו הפשוטים של מציל המלך

ומשל נוסף אשר גם הוא מאיר את מהותה של תקיעת השופר, משלו הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב:

"למלך בשר ודם שנסע ליער גדול להשתעשע ולקבל עונג מצידת חיות ועופות, עד שבא לעומק היער ולא מצא הדרך הנכון והישר לשוב לביתו. וראה ביער אנשים כפרים ושאלם על הדרך, ולא הכירו את המלך ולא ידעו מה להשיב לו, כי מעולם לא ידעו את דרך המלך הגדול הנכון והישר.

עד שמצא איש חכם ונבון ושאלו על הדרך, אז הבין החכם שהמלך הוא, ונודעזע לאחוריו, ושמע תיכף לרצונו, ויראהו את הדרך, כי מרוב חכמתו ידע את הדרך המלך הנכון והישר, ויולך את המלך לבית המלוכה, ויושב אותו על כסא מלכותו אשר בבית המלכות.

וימצא האיש ההוא חן בעיני המלך מאד, וינשאהו מכל שרי המלוכה, וילבשהו בגדים יקרים, ואת בגדיו צוה להכניסם בבית גזויו.

ויהי אחרי ימים רבים חטא אותו האיש למלך, ויקצוף עליו המלך, ויצו לשרים היושבים ראשונה במלכות לשפוט אותו האיש כדין העובר על מצות המלך, ויצר להאיש מאד כי ידע משפטו חרוץ לרע לו על דבר אשר חטא נגד המלך. ויפול לפניו, ויבקש על נפשו שקודם שיצא דבר ימלא שאלתו בדבר אחד, והוא להלביש אותו בגדים הראשונים שלו בשעה שהולך את המלך מהיער, וגם המלך ילבוש בגדיו שהלך אז, וישא לו המלך לדבר הזה.

ויהי כאשר לבש המלך את בגדיו הנ"ל, והאיש את בגדיו הנ"ל, זכר המלך את גודל החסד שעשה עמו אשר החזיר אותו לבית המלוכה ושיבהו על כסא מלכותו, ויכמרו רחמיו

ומסתר צפונותי, והרי הוא מקיימה כראוי תוך כוונה להשלים את רצון העליון, מה שרצה הוא ית' שייחדו בני ישראל יחודים עליונים, ויפעלו את אותם העניינים הרוחניים שבטעם אותה המצוה.

אמנם⁸, מבלי לגרוע במעלת קיום המצוה בכוונה, הרי המעלה הגדולה ביותר היא מה שיקיים האדם את המצוה אך ורק משום שכן ציווה הבורא ית"ש. ובקיום מעין זה אין נוגע דווקא טעם המצוה, ומוחלט בדעתו של המקיים אשר גם אם הי' מצוה אותו הבורא ית"ש לחטוב עצים, הי' מקיים את המצוה באותה התלהבות בה הוא מניח תפילין ונוטל לולב, כי העיקר בקיום המצוה אצלו הוא רק שמקיים את ציווי השי"ת.

ודווקא בקיום המצוות בפשטות זוכה האדם להתאחד עם מהות ועצמות הבורא ית"ש. דכוונת המצוות אינה מגעת בעצמות הבורא ית', ועל דרך דוגמא, הנה כוונת מצוות תפילין שייכת לעניין ה"מוחין" שלמעלה, והלא אצל הבורא ית"ש בעצמותו אין מקום לומר עניין של "מוחין" ו"מדות" וכיצא ח"ו, שכל עניינים אלו יתכנו רק לאחר שצמצם אורו הגדול ב"ה בכדי להוות העולמות.

אמנם, על ידי שיהודי מקיים את המצוה בכוונה פשוטה מפני שכן ציווה הקב"ה, הרי הוא מעורר רצון ותענוג אצל הבורא ית"ש בעצמותו, שישאל מיוחדים בשרשם אצל הבורא ית"ש, וכאשר יהודי מקיים את המצוה אך ורק בגלל שכן ציווה הקב"ה, הנה רצון זה הוא למעלה מכל הטעמים והכוונות והוא נוגע ומעורר כביכול את עצמות הבורא ית"ש.

בתקיעת שופר יש "לשכוח" את שפת המלך

וזהו סוד עניין "קול פשוט" שבתקיעת שופר, ובפרט בתחילת התקיעות שהיא תקיעה פשוטה בלא שום עניין של נגינה כלל, כי תכלית מצוות תקיעת שופר היא הצעקה הפשוטה מה שבני ישראל נוטלין שופרותיהם ומשמיעים קול פשוט, ופשיטות זו שבקול השופר היא גם בכוונת לב השומע, שאינו מכוון לעניינים נשגבים ויחודים נעלים אלא רק רוצה למלאות רצונו ית' בפשטות.

ונמצא דזה ש"שוכח" שפת המלך" הוא ענין למעליותא, ד"שפת המלך" הרי היא עבודת ה' של האדם בלימוד התורה וקיום מצוותי' בכוונה הראוי', עבודה שהיא נעשית על ידי מוחו ולבו של האדם. וכך מתקשר האדם אל בוראו במשך השנה כולה, שהוא לומד תורה ומקיים מצוות עם כוונותיהן הנשגבות.

אמנם ביום ראש השנה בעת תקיעת שופר, כאשר מקיים יהודי את מצוות תקיעת שופר בכוונה פשוטה, בקבלת עול מלכותו ית' בלא טעם ובלא כוונה אלא אך ורק לקיים רצונו ית' ולקבל עולו, הנה קשר זה הוא נעלה ומרומם מקשר שעל ידי שכל ורגשות, שקשר זה הוא פנימי מעומק הנפש, ואינו מתבטא ברגש פלוני מוגדר או בהבנה מסוימת, כי אם

בעבודתנו אנו - דכבר הורונו חז"ל (משנה סנהדרין ס"ד): "לפיכך נברא האדם יחיד, ללמדך . . . נפש אחת מישראל כאילו . . . עולם מלא". כלומר: מה שברא הקב"ה את האדם יחיד דווקא - הרי זה גופא נעשה בכדי להורות לנו וללמדנו כי אף הנהגתנו צריכה להיות באופן כזה.

הוי אומר:

כל יהודי ויהודי, גם בזמננו זה, באיזה מקום שיהיה ובאיזה מעמד ומצב שבו הוא נמצא - יש לו את היכולת המלאה (וממילא - גם החובה לנצלה) לפעול בעצמו להשיג את השלמות הכי עליונה, של ביטול וקבלת עול מלכותו של הקב"ה. ולא בעצמו לבד, אלא גם בעולם שסביבו, שיכיר וירגיש כי "ה' מלך גאות לבש".

ויום ראש-השנה, אותו יום בו נברא האדם הראשון יחיד בעולמו - הוא המזכיר לכל יהודי אודות חובתו זו:

יום ראש-השנה - הוא היום המודיע את חוסר האמת בתירוציהם של אותם שאין ממלאים את חובתם זו, באמרום ש'אי אפשר לשנות את העולם', או - שהוריהם לא הכינו אותם לכך בחינוך המתאים, או - דהעולם גדול כל כך והוא אינו אלא אחד ויחיד, ואיך יכול לפעול בו מאומה?

יום ראש-השנה - אף נותן את הכוחות למלאות את חובתנו זו: ביום זה מתחדשת הבריאה כולה; יום זה פותח שנה חדשה ונותן כוחות חדשים ו'רעננות' חדשה - כשם שהיה בראש-השנה הראשון, בו נברא האדם בכוחות חדשים, שבהם הצליח להביא את כל הבריאה להשתחוות לפני ה'.

(לקוטי שיחות ח"ט עמ' 438)

8. ראה לקוטי תורה שלח מ, א. ועוד.

וממילא, מה שמסופר במשל, ועל דרך זה בנמשל, ששכח הבן את הלשון שמדבר בה אביו, יש לפרשו למעליותא, וכפי שיתבאר להלן.

זעקה פנימית אינה יכולה להתבטא באותיות ותיבות

ויובן הדבר בהקדים⁶ הבנת משמעות צעקת האדם, מה שהוא זועק בעת התרגשות גדולה ביותר. שכל עניין תיבות הדיבור, ככל שיהיו מרוממות ונעלות, מכל מקום המה מעיבות ומצמצמות את ביטוי עומק פנימיות הנפש. דבפנימיות הנפש הרי אין אותיות מסוימות, כי האותיות מכילות תוכן מצומצם ומוגדר שמוסר האדם אל זולתו, ותוכן זה אינו בא מפנימיות הנפש אלא מכחות⁷ השונים וכמו רגשותיו של האדם שיכולים להתבטא ולהצטמצם בדיבור, מאחר שאין הם הנפש עצמה, והמה מוגדרים ומוגבלים. אבל את הנפש עצמה אי אפשר לצמצם ולהכניס אל תוך אותיות ותיבות.

ועל כן, כאשר עומד האדם בהתרגשות מיוחדת הנוגעת עד עצם נפשו, אזי אינו יכול לבטא עצמו במילים, והרי הוא זועק במר נפשו או בשמחה גדולה זעקה פשוטה שאין בה תוכן של דיבור, ובצעקה זו הוא מבטא את המתרחש בפנימיות נפשו.

ומובן, אשר מה שהאדם אינו משתמש בתיבות ומילים באותה שעה והוא זועק בקול פשוט, אינו מורה על חיסרון בהתבטאותו, אלא להיפך, הרי זו הוראה שההתבטאות באה מעומק הנפש, מקום הנעלה ומרומם ומופשט מאותיות ודיבור.

ועל דרך זה הוא גם במשל הבן, אשר זעקתו הפשוטה ללא אותיות – אינה חיסרון, כי אם מעלה יתירה, שאזי באה ההתבטאות מעומק הנפש, ולכן מעוררת הזעקה את אביו והוא מקבלו מיד.

ומעתה יש לפרש אשר "שכחת" הבן את שפת אביו המלך, אינו עניין של חיסרון וחטא, אלא היא שכחה למעליותא, שכאשר זועק הבן מעומק פנימיות נפשו, דרגא הנעלית מכל עניין אותיות ודיבור, נחשב הדבר שהוא "שוכח" את שפת אביו המלך, כי דרגא זו היא מרוממת ומופשטת מכל עניין של שפה ודיבור.

קיום המצוות בפשיטות נעלה מקיומן בכוונות נשגבות

ועל דרך זה הוא גם בנמשל:

מעלות גדולות נתבארו בסה"ק⁷ בעניין ושבח כוונת המצוות, שעל ידי זה פועלים עניינים רוחניים נשגבים ונחת רוח רבה לפניו ית'.

והנה, עניין כוונת המצוה הוא מה שיהודי יודע ומשיג בדעתו את מהות המצוה, טעמי

מִרְאשִׁית כְּזֹאת הוֹדַעְתָּ, וּמִלְפָּנִים אוֹתָהּ גְלִיתָ. זֶה הַיּוֹם תַּחֲלֵת
מַעֲשֶׂיךָ, זְכוּרֹן לַיּוֹם רֵאשׁוֹן. בִּי חוֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לְאַלְקֵי
יַעֲקֹב:

עיונים וביאורים

ראש השנה – "תחילת מעשיך"?

בנוסח התפילה כאן, המיוסד על לשון הגמרא (ר"ה כז, א), מוכתר ראש-השנה בתואר "זה היום תחילת מעשיך".

והנה, ידועה הקושיא (ראה לקוטי תורה ניצבים מז, ג. ועוד): הלא תחילת הבריאה היתה ביום כ"ה באלול (ויק"ר רפכ"ט), וראש-השנה הוא יום השישי לבריאה – וכיצד אמרינן שביום ראש-השנה הוא "תחילת מעשיך"?

וביארנו בזה (ליסוד הדברים ראה בחיי בראשית א, ג. ר"ן לר"ה טז, א. חדא"ג מהרש"א לר"ה כז, א. מאמרי חסידות ד"ה זה היום) – דיום השישי לבריאה נקרא "תחילת מעשיך", כיון שבו נברא האדם. והיינו מפני שהאדם הוא שלימות הבריאה, כיון שהוא המביא את כל חלקי הבריאה אל שלמותם ומילואם.

דהנה, אמרו רז"ל (אבות בסופה) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו". והיינו, שמטרת ותכלית הבריאה היא – שבעולם וכל הברואים שבו, יהיה ניכר באופן גלוי שהם שייכים לקב"ה, וכל עניינם ומטרתם הוא – "לכבודו" ית'. ודבר זה, נפעל ע"י האדם, באמצעות עבודתו ופעולתו בענייני העולם, באופן המתאים לרצונו של הקב"ה.

וכיון שכן, נמצא, שרק ביום השישי לבריאה, באו כל הנבראים לשלימותם ומילואם. כי רק אז נברא האדם, שביכולתו לפעול בהם את שלימותם – שיהיה ניכר בהם שהם לכבודו ית'.

אמנם, עדיין אפשר להקשות, שאכן ביום השישי הותחלה שלימות הבריאה, אך כיצד מתיישב זה בלשון "תחילת מעשיך" (ולא "תחילת שלימות מעשיך" וכיו"ב)?

ויש לבאר, דלשון "מעשה" הוא תואר המורה על שלימות. דהנה, רואים אנו בענייני בני אדם, ששלימות כל דבר הוא דווקא בעת שבא לידי מעשה ופועל [וכן הוא גם למעלה, בעולמות הרוחניים – שגמרם ושלימותם הוא דווקא בעולם ה'עשיה' – עולם המעשה]. ולכן קראו ליום השישי לבריאה, בו נברא האדם, בשם "תחילת מעשיך" – כי באמת זהו היום בו הותחלה שלימות כל הנבראים.

6. ראה לקוטי תורה ראש השנה נו, ד. סידור עם דא"ח שער התקיעות רמב, ב. ועוד.

7. ראה לקוטי תורה להאריז"ל ריש פרשת עקב. של"ה רמט, ב. תניא פל"ח ואילך. ועוד.

נשמות ישראל נקראו בנים למקום, והיו הנשמות מאוחדות בו ית' כאותו הבן שדר בהיכל אביו, והקב"ה הורידן ושלחן למקום רחוק להתלבש בגוף, בכדי ששם ילמדו תורה וייקיימו מצוות, וכאשר ינהגו כן אזי יתעלו עוד יותר ממה שהיו קודם.

אמנם בסיבת מה שהאדם שקוע בפועל ב"אהבת הגוף ותאוות הממון ושאר תאוות [ש] האדם מתאוה להן", הנה תחת להתעלות – יורדת הנשמה ממדריגתה הרמה, ועד שאינו יודע כלל "שם אביו" ואינו מכיר את הקשר עם השי"ת שהוא על ידי עבודת היהודי בתורה ומצוותיו.

ולזה תוקעין בשופר, שהוא כמשל צעקת הבן שצועק צעקה פשוטה בלא תיבות ותוכן, אלא רק מצפה ומקווה שיכיר האב את קולו ויביאנו אצלו כבתחילה. וכך צועקין בני ישראל על ידי קול השופר, קול פשוט מעומק פנימיות לבם, מקום אשר שם מורגש הקשר העצמי בינם לבוראם, "צעקה פנימית מעומקא דלבא, איך שהוא מתחרט על העבר ומקבל על עצמו להבא לשמוע בקול אביו", ובוזה מתעורר השי"ת ו"מראה חיבתו לבנו יחידו ומוחל וסולח לו על העבר".

וקשר עצמי זה המתגלה על ידי זעקת השופר בקול פשוט, היא ההתאחדות העצומה והנצחית שבין השי"ת לבני ישראל, שבה ועל ידה ממליכים ישראל את השי"ת למלך על העולם כולו בראש השנה.

וזהו עניין אחד ב"פשיטות" שבתקיעת השופר, מה שישראל שהם בנים למקום צועקים בקול פשוט, לעורר התאחדותם עם אביהם שבשמים, ולגלות התאחדותם הנצחית והברית עולם שבינם לבין בוראם.

שכחה שהיא למעליותא

אמנם, במשל הבעל שם טוב נכלל עניין נוסף במעלת עניין הפשיטות שבתקיעת שופר: דהנה, בשטחיות נראה אשר הצעקה הפשוטה דבן המלך הוא עניין של "בדיעבד", דמאחר ושכח את שפת המדינה, הנה בלית ברירה זועק הוא בקול פשוט, ותקוותו שלמרות שאין כל תיבות ותוכן בזעקתו, מכל מקום יכיר המלך קולו ויקחנו אצלו.

אך לאמתו של דבר, הנה זעקתו הפשוטה של בן המלך, ועל דרך זה הצעקה בקול פשוט שבתקיעת שופר, אין כל נחיתות בהן, ואדרבה נעלית היא הצעקה בקול פשוט על פני ידיעת שפת המלך, ועד כדי כך, שגם כאשר יודע הבן את שפת המלך הנה מעלה יתירה יש באותן ההזדמנויות שבהן הוא "שוכח" את השפה וזועק זעקה פנימית בקול פשוט.

והדבר מוכרח גם מכך, שבוודאי לא נתכוון הבעל שם טוב במשל זה להדגיש את מעשי הבן וירידתו ומעמדו ומצבו בעת מסעו, שהלא יש לדבר אך בשבחן של בני ישראל, ומה גם שמשל זה נאמר על ידי אבות החסידות ביום ראש השנה עצמו, בו אין אומרים וידי ומקפידים שלא להעלות זכר חטא ועוון.

יש לבאר אף בעומק יותר – דכיון ששלימות כל הנבראים תלויה במעשי האדם, הרי בעת שנברא האדם, פעל בעבודתו שלימות גם במציאותם של הנבראים כפי שהיו בימים שקדמו לבריאתו. כי כידוע, יש בכח עבודת האדם להשפיע ולשנות אף מאורעות שהיו בעבר (וכמו "השב מאהבה" ש"נעקך עווננו מתחילתו" (פרש"י יומא פו, א), וכמו "חכם עוקר הנדר מעיקרו" (כתובות עד, ב)).

ולפי זה מבואר, שבאמת יום השישי לבריאה הוא ממש "תחילת מעשיך" (כפשוטו – תחילת כל המעשים) – כי גם במעשים שקדמו לבריאת האדם, נפעל חידוש ועליה (אף במציאותם כפי שהיו בימים הקודמים לכן) ביום זה, בו נברא האדם והתחילה עבודתו בעולם.

(ספר המאמרים מלוקט תשרי עמ' 41)

דרוש ואגדה

"לא אד"ו ראש" – הרי ר"ה הראשון היה ביום שישי?

בנוגע להאמור כאן "זה היום תחילת מעשיך, זכרון ליום ראשון" מבואר בתורת החסידות (ראה אור התורה ר"ה (לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק) כרך ה' ע' בעז), שבמאמר זה מבואר מהו עניינו של ראש השנה, ונחלק הוא לב' חלקים: "זה היום תחילת מעשיך" – קאי על ראש השנה כפי שהוא עתה, ו"זכרון ליום ראשון" – קאי על ראש השנה כפי שהיה בתחילת הבריאה, שאז היה הוא באופן אחר, כדלקמן.

ותחילה נקדים מילתא דתמיהא שמצינו בנוגע לקביעות ראש השנה בפעם הראשונה:

דהנה, בנוגע לקביעות ימי ראש השנה, ידוע הכלל (רמב"ם הל' קידוש החודש רפ"ז. טושו"ע או"ח סתכ"ח) "לא אד"ו ראש" – (לעולם אין ראש השנה חל בימים ראשון, רביעי ושישי). ועפ"י תמוה – הלא ראש השנה הראשון (יום ברוא אדם הראשון) היה ביום השישי! [ואף שהכלל "לא אד"ו ראש" שייך לקביעות שע"פ החשבון, משא"כ בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה – הנה לדעת הרס"ג (הובא ביסוד עולם שער ד פ"ו) גם בזמן שמקדשים ע"פ הראיה, עיקר הקביעות מן התורה היא ע"פ החשבון].

והביאור בזה, יובן ע"פ ביאור החילוק בין ראש השנה דעתה ודתחילת הבריאה:

ראש השנה כפי שהוא עתה, הרי הוא יום הדין. בו תלויה ועומדת המשכת החיות לעולם לימי השנה הבאה, במעמד ומצבם הרוחני של ישראל ועבודתם. ולזאת "זה היום תחילת מעשיך" (ראש השנה) הוא יום א' בתשרי דווקא, אף שהוא היום השישי לבריאה (ולא "תחילת" הבריאה, ככ"ה באלול) – כיון שהוא יום בריאת האדם, שבעבודתו תלויה המשכת החיות הנ"ל (ראה גם לעיל ביעיונים וביאורים).

אולם ראש השנה הראשון, כפי שהיה בתחילת הבריאה, היה באופן אחר. כי כללות

הבריאה וההמשכה אז לא היתה תלויה בעבודת האדם (דהלא האדם טרם היה בעולם בעת שהחלה הבריאה), אלא רק מצד חסדו של הקב"ה, "כי חפץ חסד הוא". דרצונו ית' היה 'להשפיע' ולברוא את העולם, רק מצד חסדו וטובו, בלא כל סיבה (עבודת האדם) שתביא לכך. ולזאת, ראש השנה דעתה הוא רק "זכרון ליום ראשון".

והנה, הסיבה לכך ש"לא אד"ו ראש", אינה מבוארת בדברי הרמב"ם. דבכארו עניין זה ("לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה כדי לפגוע ביום הקיבוץ האמיתי" (שם ה"ז)), לא ביאר טעמו – מדוע קבעו את "ימי הדחיה" לימים אלו דווקא ולא בימים אחרים (וכפי שהשיג הראב"ד)? ויש לבאר – שהטעם האמיתי בזה הוא על-פי קבלה, כדלקמן; והרמב"ם, עם היותו מקובל גדול (כידוע בשם הבעש"ט), לא ביאר הטעם מפני שנוהר מלגלות דברי קבלה אפילו ברמז (ראה ספר השיחות קיץ ה'ש"ת עמ' 41 ובהערה שם (וש"נ)).

דהנה, ראש השנה הוא יום הדין ומשפט (ובפרט יום א' דראש השנה, שהוא "דינא קשיא" (פע"ח שער ר"ה פ"א-ב)), והוא יום קבלת עול המלך – שהם דברים השייכים לאופן ההנהגה דמידת ה'גבורה'; לכן, קבעו שלא יחול ראש-השנה בימי אד"ו דוקא – מאחר והם שייכים למידה ההפכית, מידת ה'חסד'; יום ראשון – הוא כנגד מידת החסד, הספירה הראשונה; יום רביעי – כנגד מידת הנצח (הספירה הרביעית), שהיא 'ענף' למידת החסד. ויום שישי – הרי נאמר בו (בבריאה) פעמיים "טוב", שזה מורה על חסדים.

ועל-פי זה מבואר שפיר, מדוע ראש-השנה הראשון, יכול היה להיות ביום השישי:

כי מה שראש-השנה עכשיו שייך למידת ה'גבורה', הוא משום שקבע הקב"ה שהמשכת החיות וההשפעה עבור השנה החדשה, תהיה תלויה בעבודת האדם (שזהו תוכן עניין הדין ומשפט, כנ"ל); משא"כ ראש השנה הראשון, תחילת בריאת העולם – דאז היתה כללות הבריאה וההמשכה רק מצד חסדו של הקב"ה, "כי חפץ חסד הוא" (כנ"ל), הרי הוא שייך למידת ה'חסד', ולכן היתה קביעותו ביום השישי – השייך לחסדים.

(ע"פ ספר המאמרים מלוקט תשרי עמ' 41. תורת מנחם-התוועדיות ח"ב עמ' 3)

תורת חיים

עיקר ושלמות הבריאה: ה'אדם' שבאדם

קביעות ראש-השנה (יום "תחילת מעשיך") אינה ביום הראשון למעשה בראשית, אלא ביום השישי, יום בריאת האדם; כי אף שכל הברואים שבעולם – דומם, צומח וחי – קדמו לבריאתו, לא נשלמה תכליתם וצביונם עד שנברא האדם, שלימות ותכלית הבריאה.

האדם הוא "עולם קטן" (תחומא פקודי ג. ת"ז סט ק, ב). וראה אדר"נ פל"א), וכשם שהוא בכללות הבריאה, כן הוא גם באדם עצמו:

במשך ימי חייו מתהלך ועולה האדם ממדרגה למדרגה: בתחילה הוא במדרגת 'דומם',

ומיוחדת, ו"כל הקולות כשרים בשופר"³.

ויש להעמיק ולבאר את מהותה הפנימית של עבודת שמיעת קול שופר, אשר לא זו בלבד שאין גריעותא בפשיטות שבו, אלא אדרבה – דווקא בה ועל ידה מבטאים ישראל את עומק נפשם, ומעוררים את רצון השי"ת בעצמותו, וכפי אשר יתבאר⁴.

ולהבין היטב עניין ומעלת הפשיטות שבתקיעת השופר, יש להקדים תחילה שני משלים שהובאו בתורת החסידות, משל אחד ממה שגילה מורנו הבעל שם טוב זי"ע, והשני מתורת אוהבן של ישראל הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע⁵, אשר משני משלים אלו נמצא עומק לפנינו מעומק בעילוי אחר עילוי אודות מהות ואיכות הפשיטות שבתקיעת שופר ופעולתה הנשגבה.

צעקת הבן שישכח את שפת אביו המלך

וכה נשא הבעל שם טוב משלו:

"משל . . . למלך שהי' לו בן יחיד מלומד היטיב שהי' חביב אצלו כבבת עינו ממש, ועלה בדעת האב ובנו שיסע למדינות רחוקות ללמוד חכמות ולידע הנהגת בני אדם. אז נתן לו אביו המלך שרים ומשרתים והון רב, שילך ויתור במדינות ואיי הים, למען יגיע הבן למעלה יתירה יותר מכמו היותו אצל אביו בביתו.

ויהי ברבות הימים, וכל אשר נתן לו אביו הלך על הוצאות בדרך מהצטרכות תפנוקיו שהי' מורגל, והעיקר במה שהוסיף תאוה על תאוותו בעניינים רבים שעלה לו זה להוצאה מרובה, עד שמכר כל אשר לו, ובין כך הלך למדינה רחוקה עד שגם אביו לא נודע שם כלל.

...בצר לו עלה בלבו לחזור למדינת אביו, אבל מחמת אריכות הזמן שכח גם לשון מדינתו, ובבואו למדינתו מה יכול לעשות מאחר שגם הלשון שכח, והתחיל לרמוז להם שהוא בן מלכם, והי' אצלם לשחוק הייתכן שבן מלך אדיר כזה ילך קרוע ובלוי כל כך, והכו אותו על קדקדו ונעשה מלא פצעים וחבורות ומכה טרי, עד שהגיע לחצר המלך והתחיל לרמוז להם שהוא בן המלך, ולא השגיחו עליו כלום.

עד שהתחיל לצעוק בקול גדול בכדי שיכיר המלך קולו, וכשהכיר המלך קולו אמר הלא זהו קול בני צועק מתוך דוחקו, ונתעורר אצלו אהבת בנו וחבקו ונשקו כו".

ונקודת ועיקר המשל הוא מה שגם כאשר שכח בן המלך את שפת אביו, מכל מקום כאשר צעק בקולו הכירו המלך ולקחו אצלו.

ומשל זה ממחיש את תורף ועיקר עניין תקיעת שופר בראש השנה:

3. ראש השנה כז, ב.

4. בעניין זה עיין מה שנתבאר בשער התקיעות שב"סידור עם דא"ח" לכ"ק אדמו"ר הזקן רמד, ג ואילך.

5. שני המשלים הובאו בפרק ע' של "המשך וככה תרל"ז" לאדמו"ר המהר"ש מליובאוויטש, ומשם נעתקו לקמן.

אחר כך במדרגת 'צומח' ו'חי', ובאחרונה – כשעומד על דעתו ושכלו והרוחניות שבו – מגיע למעלת 'אדם'; וגם כאשר בא למעלת אדם, הנה באורח חייו ומעשיו ישנם גם כן מדרגות אלו: חלק מזמנו – משתווה הוא לדומם, כמה שעות ביום – פעולותיו בדוגמת פעולות הצומח והחי, ורק חלק ממעשיו מעיד על מעלת האדם, נברא שכלי ורוחני, גוף ונשמה שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב).

ולזאת מלמדנו ראש השנה – כי עיקר ושלמות הכל הוא ה'אדם': מעלת ה'אדם' שבאדם עצמו;

ועוד זאת – השלמות שהביא אדם הראשון בבריאה, היא בכך שפעל לרומם אף את שאר חלקי הבריאה (כסיפור חז"ל (פדר"א פי"א), שתיכף לבריאתו הכריז לכל הברואים: "בואו נשתחוה כו' לפני ה' עושנו"); וכן הוא ב'עולמו' הפרטי של כל אחד: רק כאשר מזכך ומגביה גם את חלקי חייו ופעולותיו בהם משתווה לחי, צומח ואפילו דומם, עד שגם הם נעשים חדורים ברוחניות וקדושה – רק אז הוא אדם באמת, נברא אשר כולו אומר: "בואו נשתחוה . . לפני ה' עושנו" – על ידי אורח חיים בדרך התורה והמצוה אשר נתן לנו ה' עושנו.

(לקוטי שיחות ח"ט עמ' 410)

עניינים רבים ונשגבים נכרכו בראש השנה: בו נברא אדם הראשון בשישי לימי בראשית, בו מכתירים בני ישראל את הבורא ית"ש למלך על העולמות כולם, ובו עוברים לפניו ית"כל באי עולם כבני מרון והוא גוזר וכותב את דינם.

וככל שתגדל מעלת ושגב עניינים אלו שברומו של עולם, הנה מצוה אחת עומדת וגם ניצבה במרכזו של יום, והוא מה שציוותה תורה "יום תרועה יהי' לכם"¹. שהמלכת השי"ת, והתשובה והזכרת זכותן של ישראל, כולן הן על ידי קול השופר, וכאמרם ז"ל "אמרנו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיעלה וזכרוכם לפני לטובה, ובמה – בשופר"².

ויש לחקור ולפשפש הרבה במהותה של מצוה זו, שלכאורה במבט שטחי אין נראה שיהי' בה תוכן מיוחד, שהתוקע נוטל קרן בהמה פשוטה וגשמית ומשמיע בה קולות פשוטים ביותר, קולות שאין בהם מחכמת הזמר והנגינה, ובזה קיים מצוותו.

ולכאורה, הרי עיקר ביטוי של האדם הוא על ידי הדיבור במוצאות הפה, שבאמצעות הדיבור מבטא האדם את השכלותיו והרגשותיו, ועל כן גם כמה עניינים עיקריים בעבודת הבורא ית"ש נעשים על ידי הדיבור, בעבודה שבלב זו תפילה וכיוצא.

ומכל מקום מצינו אשר עיקר עבודת היום בראש השנה הוא בקול השופר שאין בו תיבות של דיבור, ולא מצויר בו תוכן מסוים. יתר על כן: בכלי נגינה אחרים יש איזה תוכן המתבטא במנגינה ובתנועות הזמר, ולעומת זאת קול השופר אין בו מנגינה מסוימת

1. במדבר כט, א.
2. ראש השנה לד, ב.

מתחדש הדבר בפעם הראשונה הרי זה נקרא "נס", וכשבא העניין עוד הפעם הרי זה נקרא "טבע".

וזהו על דרך מה שמבואר בתניא (שער היחוד והאמונה פ"א) בשם הבעל שם טוב – שהעולם וכל אשר בו נברא ע"י הקב"ה בכל רגע מחדש. ולפי זה, מה שאנו קוראים לסדר הנהגת העולם בשם הנהגת ה"טבע" (אף שמצד האמת הקב"ה בורא אותו בכל רגע), הוא רק משום שבריאת הדבר כבר היתה לפני זה, אין זו בריאת דבר חדש כפעם הראשונה.

ויש לומר, שביאור זה בעניין ה"נס" מוסיף ביאור לעניין "תקעו בחודש" האמור – כי כאשר מתבוננים בעניין זה, איך שבאמת הכל נס, ובכל רגע זהו דבר חדש ממש שנברא עתה, הרי זה מעורר את האדם גם כן, לעבוד עבודתו בכל זמן באופן של "בחודש" – כמו דבר חדש ממש.

(ע"פ סה"מ מלוקט על חדשי השנה ח"ד עמ' 69)

אתה נגלית בענין כבודך על עם קדשך לדבר עמם. מן השמים השמעתם קולך, ונגלית עליהם בערפלי טהר. גם כל העולם פלו חל מפניך, ובריות בראשית חרדו ממך, בהגלותך מלכנו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות. ותשמיעם את הוד קולך, ודברות קדשך מלהבות אש. בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת. . ובדברי קדשך פתוב לאמר . . . תקעו בחודש שופר בפסח ליום חגנו

עיונים וביאורים

"ובמה בשופר" – בתקיעה או בפסוקי שופרות?

בנוגע לכללות אמירת פסוקי שופרות, איתא במס' ר"ה (קדוב לסופה) "אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר".

והנה, כפי שלומדים בפשטות, סיום המאמר "ובמה בשופר" קאי על תקיעת שופר, שהתקיעה בשופר היא הפועלת את ה"תמליכוני עליכם" ו"שיבוא לפני זכרונכם לטובה".

והקשה הריטב"א (בחינושיו לר"ה טז, א), שא"כ נמצא ש"עדיין לא נתן טעם לפסוקי שופרות", שהרי טעם אמירת מלכיות וזכרונות היא כדי "שתמליכוני עליכם" ו"שיבוא לפני זכרונכם לטובה", אך לכאורה לא נתן כאן טעם לאמירת פסוקי שופרות.

ובריטב"א תירץ (לפי אופן אחד) – ש"ובמה בשופר" קאי על פסוקי שופרות, ש"ברכת השופרות היא ע"ש השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה. וכך לשון התוספתא: שופרות כדי שתעלה תפלתכם בתרועה, כלומר בהזכרת תרועה". והיינו, ש"ובמה בשופר" פירושו, שע"י אמירת פסוקי שופרות עולות התפלות דמלכיות וזכרונות לפני הקב"ה.

ולכאורה תירץ זה תמוה – שהרי באם מפרשים ש"ובמה בשופר" קאי על פסוקי שופרות, נמצא לפי זה שהתפילות דמלכיות וזכרונות עולות לפני הקב"ה ע"י פסוקי השופרות, ודבר זה הוא תמוה, כי בפשטות עיקר הפעולה של עניין השופר הוא ע"י תקיעת השופר ולא ע"י

הגוף ותאוות . . נתרחק מאד למקום שאין יודעים כלל שם אביו . . ששכח גם הלשון . . עד שהתחיל לשוב ולצעוק בקול פשוט . . וזהו התקיעה בקול שופר, שהוא בחי' צעקה פנימית מעומקא דלבא איך שהוא מתחרט על העבר ומקבל על עצמו להבא לשמוע בקול אביו. וע"י צעקה זו מתעורר מלך מלכי המלכים הקב"ה ומראה חיבתו לבנו יחידו ומוחל וסולח לו על העבר כו".

וע"פ משל זה מובן איך שתקיעת שופר פועלת "שתמליכוני עליכם" - כי במשל זה מודגשת פעולתו של בן המלך, ששב וצועק בקול פשוט ומקבל על עצמו לשמוע מכאן ולהבא בקול אביו - שהוא עניין "תמליכוני עליכם", לקבל עלינו עול מלכותו ית'.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 183 ואילך)

תורת חיים

"תקעו" עצמכם "בחודש"

על הפסוק "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו" (אותו אומרים בפסוקי שופרות), הקשה מורנו הבעש"ט נ"ע, דלכאורה סדר התיבות בפסוק אינו מתאים ו"הוי לי' למימר תקעו שופר בחודש"?

ותירץ: "כי יראה האדם תדיר שיהי' בחודש. רצונו לומר, לחדש מעשים טובים שלא יהי' כמו חוק קבוע. וזהו שכתוב כי חוק לישראל הוא, אז משפט לאלקי יעקב עמו על זה" (כתר שם טוב סי' קיט, סי' רנו).

ביאור דבריו הקדושים:

בפסוק "תקעו בחודש שופר" מדובר על עניין עיקרי וכללי - עניין ראש השנה ועניין "תמליכוני עליכם", וע"כ ברור שיש בכתוב זה הוראה עיקרית אודות כללות עבודת ה' של כל אחד מישראל.

ולכן מבאר הבעש"ט שבכתוב זה מבואר, שעבודת ה' צריכה להיות באופן של חידוש, שבכל פעם ובכל רגע ובכל דבר ודבר שעושה, יעשהו כמו דבר חדש ממש.

ויש לומר שע"פ ביאור זה של הבעש"ט יבואר גם דיוק לשון הכתוב "תקעו" (בחודש שופר), שהוא גם מלשון חוזק ותוקף (כמו שכתוב "ותקעתי יתד במקום נאמן" (ישעי' כב, כג. וראה במפרשים שם)). והיינו, שהאדם צריך "לתקוע" עצמו בחוזק ותוקף הכי גדול, שלא יהיו כל שינויים בעבודתו, עד שבכל רגע מעבודתו נרגש אצלו שהוא דבר חדש כמו בתחילה.

והנה, לפני הביאור בכתוב "תקעו בחודש שופר" מבאר הבעש"ט עניין אחר, וזה לשונו הק' שם: "עניין הנס הוא - שנתחדש הדבר בפעם הראשון על הטבע נקרא נס, ואח"כ נעשה זה גם טבע גם כן". והיינו, שבאמת כל הדברים שקורים בעולם הם נסים, אלא שכאשר

אמירת פסוקי שופרות?

יש לבאר זה בהקדים ביאור עניין אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות, שבאמירתם פועלים "תמליכוני עליכם" וש"יבוא לפני זכרוניכם לטובה", דיש לבאר זה בשני אופנים:

א) אמירת הפסוקים היא הפועלת שימלוך הקב"ה על ישראל ויזכרם לטובה, והוא ע"ד "כל העוסק בתורת כו' כאילו הקריב כו'" (מנחות בסופה); או י"ל ע"פ המבואר בחז"ל (שמור"ר פ"ל, ט) עה"פ מגיד דבריו ליעקב גר', שהקב"ה מקיים (כביכול) מה שכתוב בתורתו, ואמירת פסוקי מלכיות וכו' הוי קיום "פסק דין" התורה שצ"ל עניין המלכות ועניין הזכרון (ראה בזה סידור עם דא"ח רלח, ב. המשך וככה תרל"ז פפ"ב). ונמצא, שפסוקי התורה הם הפועלים את המלוכה והזכרון.

ב) עצם העניין ד"תמליכוני עליכם" ו"יבא לפני זכרוניכם כו'" נפעל ע"י בקשת ותפלת בניי - "מלוך על העולם וכו'", "זכרנו וכו'" - ואמירת פסוקי מלכיות וזכרונות היא רק להביא "ראי" מן התורה על ענינים אלו.

ואחד החילוקים בין שני אופנים אלו הוא לעניין פסוקי שופרות כי זה פשוט שיעקר הפעולה של עניין השופר אינה ע"י אמירת פסוקי שופרות, אלא ע"י תקיעת שופר, כנ"ל.

וא"כ, אם נפרש כאופן הא', שאמירת פסוקי מלכיות וזכרונות היא הפועלת המלכת הקב"ה ועליית זכרונו לפניו, יוקשה לכאורה מדוע אומרים פסוקי שופרות, הרי הפעולה של שופר לא נפעלת ע"י אמירת הפסוקים אלא ע"י התקיעה!

אך באם נפרש כאופן הב', שגם אמירת פסוקי מלכיות וזכרונות אינה אלא להביא "ראי" על הבקשה והתפלה ד"תמליכוני . . יבא לפני זכרוניכם" - הרי ברור שיש טעם גם לאמירת פסוקי שופרות, שאינה לפעול את הפעולה של "שופר" אלא להביא ראי' מן התורה על פעולה זו.

על פי כל זה מבואר תירוצו של הריטב"א באופן נפלא:

מכיון שבפלות עניין אמירת הפסוקים אינו לפעול את המלוכה והזכרון אלא להביא ראי' מן התורה על ענינים אלו, לכן גם "ובמה בשופר" מתפרש כטעם על אמירת פסוקי שופרות, שהוא להביא ראי' מן התורה על פעולת עניין השופר. והגם שיעקר פעולת השופר היא ע"י תקיעת השופר, מ"מ אפשר לפרש כן, כי הרי כנ"ל, גם באמירת מלכיות וזכרונות אין הכוונה שהם הפועלים את המלוכה והזכרון, אלא אמירתם הוי ראי' מן התורה לעניין זה, וא"כ, גם באמירת פסוקי שופרות הוא כן, שאמירתם הוא להביא ראי' מן התורה על עניין השופרות.

ועפ"ז יוצא חידוש נפלא, שאין צריך להוציא את התיבות "ובמה בשופר" מפשוטם ולפרש דקאי על אמירת פסוקי שופרות בלבד, ולא על התקיעה בשופר, אלא גם לפירוש זה "במה בשופר" קאי על התקיעה בשופר, והיינו, שמלוכת הקב"ה וזכרון בני ישראל נפעלים ע"י התקיעה בשופר; ומ"מ הוי "במה בשופר" טעם לאמירת פסוקי שופרות, כי

כשם שאמירת מלכיות וזכרונות אינה לפעול את המלוכה והזכרון אלא להביא ראי' מן התורה על זה, כן יש להביא ראי' מן התורה על עניין זה גופא שהמלוכה והזכרון נפעלים ע"י תקיעת שופר, ולכן אומרים פסוקי שופרות.

בסגנון אחר קצת: הכוונה באמירת פסוקי שופרות, אינה סתם להביא ראי' שחייבים לתקוע בשופר בר"ה, אלא על תוכן עניין השופרות, ולכן אומרת הגמ' (כטעם על אמירת פסוקי שופרות) "ובמה בשופר", שזה מדגיש מה שנפעל ע"י תקיעת שופר, שע"ז מביאים ראי' מן התורה בפסוקי שופרות.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד עמ' 180 ואילך)

דרוש ואגדה

השופר 'מזכיר' ו'ממליך'

בברכת 'שופרות' אומרים אנו "בהגלותך מלכנו על הר סיני . . בקולות וברקים עליהם נגלית, ובקול שופר עליהם הופעת, ככתוב בתורתך, ויהי ביום השלישי . . וקול שופר חזק מאוד . . ונאמר ויהי קול השופר".

והנה, בספר קדושת לוי להרה"ק מוהרלו"צ צוק"ל מבארדיטשוב (דרוש לר"ה ד"ה בחצוצרות), מבאר השייכות בין השופר דמתן תורה למצות תקיעת שופר, באמצעות משל:

"מלך בשר ודם שנסע ליער גדול . . עד שבא לעומק היער ולא מצא הדרך הנכון והישר לשוב לביתו, וראה ביער אנשים כפרים ושאלם על הדרך, ולא הכירו את המלך, ולא ידעו מה להשיב לו כי מעולם לא ידעו את דרך המלך הגדול הנכון והישר. עד שמצא איש חכם ונבון, ושאלו על הדרך, אז הבין החכם שהמלך הוא, ונודעזע לאחוריו, ושמע תיכף להצוננו, ויראהו את הדרך, כי מרוב חכמתו ידע את הדרך המלך הנכון והישר, ויולך את המלך לבית המלוכה ויושב אותו על כסא מלכותו אשר בבית המלכות וימצא האיש ההוא חן . . ויהי אחרי ימים רבים חטא אותו האיש למלך, ויקצוף עליו המלך, ויצו לשרים היושבים ראשונה במלכות לשפוט אותו האיש כדין העובר על מצות המלך. ויצו להאיש מאד, כי ידע משפטו יהי' חרוץ לרע לו ע"ד אשר חטא נגד המלך, ויפול לפני המלך ויבקש על נפשו, שקודם שיצא דבר משפטו, ימלא שאלתו בדבר א', והוא, להלביש אותו בגדים הראשונים שלו בשעה שהולך את המלך מהיער, וגם המלך ילבוש בגדים שלבש אז. וישא לו המלך לדבר הזה. ויהי כאשר לבש המלך את בגדיו הנ"ל והאיש את בגדיו הנ"ל, זכר המלך את גודל החסד שעשה עמו אשר החזיר אותו לבית המלוכה וישיבהו על כסא מלכותו, ויכמרו רחמיו עליו, וימצא חן וחסד לפניו, והעביר את חטאתו מלפניו, והשיבהו על כנו.

ככל המשל הזה כן אנחנו בני, בשעת מ"ת החזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, ואנחנו בני קבלנו התורה בשמחה ועונג עד אשר קדמנו נעשה לנשמע, וקבלנו עומ"ש ונמליכו למלך עלינו, לקיים מצותיו וחוקיו ותורתו הקדושה, ועתה פשענו ומרדנו

נגדו . . לכן אנחנו תוקעים בשופר היינו באותו הלבוש שהי' במ"ת, בכדי שיזכור שקבלנו התורה והמלכנו אותו בשופר, כמ"ש ויהי קול השופר . . וע"י זכרון זכות זה מוחל לנו על כל עוונותינו, ויכתבנו לחיים טובים לאלתר כו" (כן הובאו דבריו בהמשך וככה תרל"ז (לכ"ק אדמו"ר מהר"ש) פרק ע).

ויש לומר, דעל פי משל זה מבוארים דברי הגמ' "אמר רבה אמר הקב"ה אמרו לפני בר"ה מלכיות וזכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה בשופר" (מס' ר"ה קרוב לסופה).

דהנה, הפירוש הפשוט בלשון רז"ל "ובמה בשופר" הוא – שתקיעת השופר פועלת "שתמליכוני עליכם" ו"שיבא לפני זכרוניכם לטובה". וכלשון הריטב"א "במה ראוי להמליכו ולהזכיר זכרוניכם לפני – בשופר". ולכאורה צריך ביאור, כיצד פועלת התקיעה בשופר שיעלה זכרונו לפניו ית' לטובה?

אך על פי המשל האמור מבואר שפיר, ד"יעלה זכרונו לפני לטובה" נפעל אכן ע"י השופר. שהרי זהו ענינו של השופר, להזכיר מעמד הר סיני.

ויש להוסיף ולבאר, אף כיצד פועל השופר "שתמליכוני עליכם":

דהנה, בריטב"א (שם) כתב על כך: "שכן כתיב ויתקעו העם בשופרות וימליכו את שאול עליהם למלך, ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקייע".

אך לכאורה צריך ביאור, שהרי לפי זה – הקשר בין מלכות הקב"ה לשופר הוא רק לפי שבעת ההמלכה ראוי לתקוע בשופר, ולא שפעולת התקיעה פועלת את ההכתרה. אך מהלשון "במה בשופר" משמע שתקיעת שופר היא הפועלת שיומלך הקב"ה למלך?

ויבואר זה ע"פ משל נוסף מהבעש"ט ז"ל (הובא בהמשך וככה תרל"ז שם) מ"מלך שהי' לו בן יחיד מלומד היטב שהי' חביב אצלו כבבת עינו ממש, ועלה בדעת האב ובנו שיסע למדינות אחרות ללמוד חכמות ולידע הנהגת בני אדם, אז נתן לו אביו המלך שרים ומשרתים והון רב שילך ויתור במדינות ואיי הים למען יגיע הבן למעלה יתירה יותר מכמו היותו אצל אביו בביתו. ויהי ברבות הימים וכל אשר נתן לו אביו הלך על הוצאות הדרך מהצטרכות תפנוקיו שהי' מורגל, והעיקר במה שהוסיף תאוה על תאוותו . . עד שמכר כל אשר לו, ובין כך הלך למדינה רחוקה עד שגם אביו לא נודע שם כלל . . בצר לו, עלה בלבו לחזור למדינת אביו, אבל מחמת אריכות הזמן שכח גם לשון מדינתו, ובבואו למדינתו מה יכול לעשות מאחר שגם הלשון שכח. והתחיל לרמוז להם שהוא בן מלכם . . עד שהגיע לחצר המלך והתחיל לרמוז להם שהוא בן המלך ולא השגיחו עליו כלום. עד שהתחיל לצעוק בקול גדול בכדי שיכיר המלך קולו, וכשהכיר המלך קולו אמר הלא זהו קול בני צועק מתוך דוחקו ונתעורר אצלו אהבת בנו וחבקו ונשקו כו'.

וכך יובן הנמשל למעלה, שנשמות ישראל נקראים בנים למקום . . והוריד הנשמה בגוף, שזהו כמשל בן המלך שהלך בדרך רחוקה בכדי להתלמד, היינו שע"י מצוות ומעשים טובים ע"ז מתעלים הנשמות בעילוי יותר נעלה מכמו שהי' מקודם, ואמנם, ע"י אהבת